

Anotace rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva

Rozsudek ze dne 6. září 2022 ve věci č. 24738/19 – *Gaši a ostatní proti Srbsku*

Senát druhé sekce Soudu rozhodl jednomyslně, že zastavením trestního řízení proti osobám, které urážlivým způsobem komentovaly činnost stěžovatelů – novinářů a občanských aktivistů kritizujících vládu – nedošlo k porušení svobody projevu stěžovatelů zaručené článkem 10 Úmluvy.

I. Skutkové okolnosti

Stěžovatelé jsou novináři a občanskí aktivisté, kteří často kritizují srbskou vládu. V roce 2016 se zúčastnili protestů proti demolici některých domů a zařízení, netransparentnosti rozsáhlého stavebního projektu v Bělehradě a změnám ve vedení regionální radiotelevizní stanice. Protesty se staly předmětem kritiky několika internetových i tištěných článků, které naznačovaly, že akce ve skutečnosti financovaly zahraniční státy s cílem destabilizovat Srbsko a svrhnout premiéra, a že se na tomto projektu podílí řada osob ze Srbska, včetně stěžovatelů. V několika komentářích připojených pod jedním z článků byli protestující označeni za "zrádce", "žoldáky", "zkrachovalé novináře", "zaprodané duše", "západní mazlíčky", "extremisty" a "odpad". Autoři komentářů požadovali, aby tato "žlutá špína byla zatčena", a nebyli tak nuceni k použití násilí vůči nim. Šéfredaktor jednoho z deníků poskytl též televizní rozhovor, v němž v zásadě zopakoval obsah dříve vydaných článků a výslovně zmínil prvního a třetího stěžovatele.

Stěžovatelé podali trestní oznámení pro rasovou a jinou diskriminaci a porušení práva na rovnost proti čtyřem osobám, které se na výše uvedených článcích podílely. Policie vyslechla stěžovatele a dvě z uvedených osob. Stěžovatelé uvedli, že neobdrželi přímé hrozby, ale byli v médiích urážlivě a negativně komentováni. Státní zástupce konstatoval, že se dané osoby nedopustily trestných činů a trestní oznámení stěžovatelů odložil. Připustil však, že popsání jednání by mohlo představovat urážku, proti níž se lze bránit občanskoprávní cestou. Opravné prostředky podané proti odložení trestního oznámení byly zamítnuty.

Z předložených dokumentů vyplynulo, že v Srbsku došlo v roce 2016 k 69 útokům na novináře, z čehož bylo 9 fyzických útoků; navíc byli investigativní novináři často provládními médii označováni za kriminálníky nebo členy zahraničních zpravodajských služeb. Svoboda médií je v Srbsku podle zprávy Freedom House z roku 2021 podryvána zejména ze strany politiků a s nimi spojených médií. Stejně závěry vyplývají i z prohlášení Evropského parlamentu, jakož i zprávy EU o Srbsku z roku 2021.

II. Odůvodnění rozhodnutí Soudu

K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 10 ÚMLUVY

Stěžovatelé namítali, že žalovaný stát nedostál svému pozitivnímu závazku chránit je před výhrůzkami a mediální kampaní, která je zastražovala a odrazovala od dalšího vyjadřování k veřejným záležitostem.

Soud úvodem připomněl význam svobody projevu jako nezbytného předpokladu funkční demokracie. Skutečný a účinný výkon této svobody nezávisí pouze na povinnosti státu nezasahovat, ale může vyžadovat i pozitivní opatření na ochranu, a to i ve sféře vztahů mezi jednotlivci (*Palomo Sánchez a ostatní proti Španělsku*, č. 28955/06 a 3 další, rozsudek velkého senátu ze dne 12. září 2011, § 59). Pozitivní závazky podle článku 10 Úmluvy vyžadují, aby státy při vytváření účinného systému ochrany novinářů vytvořily příznivé prostředí pro účast všech dotčených osob ve veřejné diskusi, které jim umožní bez obav vyjadřovat své názory a myšlenky, i když jsou v rozporu s názory a myšlenkami zastávanými oficiálními orgány nebo významnou částí veřejného mínění, nebo jsou pro ně dráždivé či šokující (*Khadija Ismayilova proti Ázerbajdžánu*, č. 65286/13 a 57270/14, rozsudek ze dne 10. ledna 2019, § 158).

V projednávané věci Soud přihlédl ke skutečnosti, že ačkoli se stěžovatelé cítili ohroženi, žádný z nich nebyl ve skutečnosti nikdy vystaven žádnému násilnému činu (*mutatis mutandis Huseynova proti Ázerbajdžánu*, č. 10653/10, rozsudek ze dne 13. dubna 2017, § 120; srov. *Khadija Ismayilova proti Ázerbajdžánu*, cit. výše, § 162) a že jimi podané trestní oznámení bylo vyřízeno rychle (srov. *Özgür Günden proti Turecku*, č. 23144/93, rozsudek ze dne 16. března 2000, § 43). Připomněl, že jeho úkolem není rozhodovat o skutkových podstatách trestných činů podle vnitrostátního práva (viz např. *Fatullayev proti Ázerbajdžánu*, č. 40984/07, rozsudek ze dne 22. dubna 2010, § 121), jehož výklad a aplikace náleží v první řadě vnitrostátním orgánům (*De Tommaso proti Itálii*, č. 43395/09, rozsudek velkého senátu ze dne 23. února 2017, § 108), nýbrž posoudit, zda vnitrostátní orgány založily svá rozhodnutí na přijatelném posouzení relevantních skutečností (*Kudrevičius a ostatní proti Litvě*, č. 37553/05, rozsudek velkého senátu ze dne 15. října 2015, § 143). V projednávané věci se dle Soudu nejví, že by se tak nestalo. V této souvislosti Soud poukázal na to, že státní zástupce naznačil, že by namítané jednání mohlo představovat urážku; stěžovatelé se však touto právní cestou nevydali. Vnitrostátní právo navíc stěžovatelům poskytovalo další prostředky nápravy, a to zejména občanskoprávní žalobu pro porušení zákazu nenávistného projevu, případně pro uplatnění nároku na odškodnění nemajetkové újmy či zveřejnění opravné informace. Ve vztahu ke každému z těchto prostředků vláda doložila bohatou judikaturu a stěžovatelé nepopřeli, že jim tyto prostředky byly k dispozici.

Soud dále sice vzal na vědomí zprávy o bezpečnosti novinářů v Srbsku, avšak konstatoval, že v okolnostech projednávaného případu nebyly závěry státního zástupce svévolné nebo zjevně nepřiměřené, ani nespočívaly na nepřijatelném posouzení relevantních skutečností. Vnitrostátní právo navíc poskytovalo řadu jiných účinných prostředků na ochranu stěžovatelů, které tito nevyužili.

Soud proto uzavřel, že žalovaný stát neporušil svůj pozitivní závazek chránit svobodu projevu stěžovatelů, a k porušení článku 10 Úmluvy tudíž nedošlo.

III. Oddělené stanovisko

Soudkyně Koskelo ve svém souhlasném stanovisku zdůraznila, že projednávaná věc se netýká odrazujícího účinku v důsledku uložení sankcí za svobodu projevu, ale naopak odrazujícího účinku, který hrozí v důsledku neuložení sankcí těm, kteří se snaží napadat ostatní za běžný výkon jejich svobody projevu. V takových situacích dle ní nemusí vždy postačovat dostupnost civilních prostředků nápravy. Třebaže se nejedná o vyloženě nenávistné projevy, i jednání rovnající se zastrašování, pomlouvačným kampaním nebo dalším formám trvalého obtěžování zaměřeného proti jiným osobám v souvislosti s výkonem jejich svobody projevu může někdy vyžadovat reakci a ochranu obětí prostřednictvím trestního práva. To platí zejména v případech, kdy se takové útoky stanou obecnějším vzorcem jednání v daném státě.